

מדרש פני

מבית מדרשו של
מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל
בעל "שבת הלוי"

פסקים
ובירורי
הלכה

הלכות ומנהגי ט"ו בשבת
מנהגי היום, קדימה בברכות,
הלכ' ברכות ראשונה ואחרונה,
שנת המעשרות
שבת שירה, שבת קבלת התורה

שבת
תשפ"ד

יצא לאור

מבית לוי – הלכות יחוד

קובץ הלכות מתומצת מפסקי מרן בעל שבט הלוי זצ"ל

מבית לוי

מבית מדרשו של מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל

דבורה הנביאה 15 בני ברק

פלאפון: 052-7152484

טלפקס: 1533-5700279

אימייל: m0779219211@gmail.com

הרב משה שטיין

דומ"צ בית הוראה זכרון מאיר

רב דקהל חסידים קרית הרצוג ב"ב

ראש כולל קרלין סטולין

כל הזכויות שמורות

מענה ההלכה מבית לוי

בין השעות 8:00 בבוקר – 24:00 בלילה

0733-83-84-06

לתרומות – ולקבלת החוברת ופסקי ההלכה היוצאים לאור בידי חג ומועד
נפלא 052-7152484 ובמייל הערכת

ט"ו בשבט

פרק א'

מהלכות תפלה ומנהגי היום

- א. יום ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות, ואין אומרים בו תחנון^א ואומרים למנצח^ב.
- ב. הנוהגים לומר פסוקי תפלה לרוד אין אומרים אותם בימים שאין אומרים תחנון אבל אומרים פסוקי בית יעקב^ג.
- ג. נהוג שאין אומרים תחנון במנחה שלפני ט"ו בשבט^ד.
- ד. אבל מתפלל לפני העמוד^ה.
- ה. חתן ביום חופתו אינו מתענה בט"ו בשבט^ו אבל אומר הודו^ז.

- א. שו"ע סי' קל"א ס"ו, נהגו שלא ליפול על פניהם בט"ו בשבט.
- ב. רמ"א סי' קל"א ס"א. ואפילו בימים שאין אומרים תחנון אומרים למנצח מלבד בר"ח וכו'. [ובדרכי חיים ושלוש (אות ר"ל) כתב שיש שאין אומרים למנצח בימים אלן].
- ג. מקור אמירת הפסוקים בטור (סי' קל"ג) ובאבודרהם ובסידורי האריז"ל. ורק בימים שאין אומרים למנצח וא"א אין אומרים בית יעקב.
- ד. במ"ב שם (ס"ק ל"ב) כתב, בשו"ע משמע דאומרים תחנון במנחה שלפני ט"ו בשבט, ואין נוהגין כן (ע"ת), וכ"כ ש"א.
- ה. עי' בס"י קל"ב בביאור הלכה (בקונטרס מאמר קדישין), דבימים שאין אומרים תחנון ואומרים למנצח, אבל מתפלל לפני העמוד.
- ו. סי' תקע"ג במג"א (סק"א) כיון שהוזכר בגמרא, והובא במ"ב (סק"ז).
- ז. [אמירת הודו כמ"ש בשו"ת לבושי מרדכי (מאד) אה"ע ח"א סי' מ"ט].

- ה. מותר לצאת לבית החיים בט"ו בשבט, אלא שאין אומרים הזכרת נשמות ותחינות, רק פסוקי תהלים הנהוגים.^ח
- ו. אין מתענים בט"ו בשבט^ט פרט לתענית חלום.^י

פרק ב'

סימן א'

ט"ו בשבט ראש השנה לאילנות

ראש השנה לאילנות נוגע לדיני מעשר מהפירות. הלכות אלו שייכות לגופי הכשרות, ולאנשים פרטיים שיש להם עצי פרי, או למי שמקבל או קונה פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות. [ושאין בהם השש ערלה].

- א. בשנה הראשונה והשניה, הרביעית, והחמישית, משנות השמיטה מפרישים מעשר שני, ובשנה השלישית והשישית מפרישים מעשר עני. ב. זמן התחלפות השנים בפירות האילן הוא בט"ו בשבט.^א פירות שהגיעו לעונת המעשרות לפני ט"ו בשבט מתעשרים לפי השנה הקודמת, ופירות שהגיעו לעונת המעשרות לאחר ט"ו בשבט שייכים לשנה הבאה.^ב ג. אתרוג דינו בירק לגבי דין זה שהולכים בו אחר לקימה, ואין להפריש ממה שנלקט לפני ט"ו בשבט על מה שנלקט אחר ט"ו בשבט.^ג

ח. עי' גשה"ח (פכ"ט סי' ר') שהמנהג שיוצאים.

ט. עי' סי' תקע"ח (ומ"ב סק"ב) ושו"ע סי' תקע"ב ס"ג.

י. שו"ע ומ"ב סי' תקס"ח (סקל"ז) שא"צ למיתב תענית לתעניתו.

יא. שו"ע יו"ד סי' של"א סעיף קכ"ה.

ב. זמן עונת המעשרות הוא כאשר נעשה ראוי לאכילה, והוא משתנה מפרי לפרי, (עי' רמב"ם פ"ב מהל' מעשר הלכה ג'-ה').

ג. שו"ע שם סעיף קכ"ו.

- ד. בפירות הדר תפוז לימון ועוד יש לחשוש שמא דינם כאתרוג שהולכים בו אחר לקימה, ויש לחשוש לשניהם ד.
- ה. כמו כן אין מפרישים מפירות שנה על חבירתה אפילו שתיהם שנות מעשר שני.
- ו. גם דין זה בפירות האילן תלוי מתי הגיעו לעונת המעשרות לפני או אחרי ט"ו בשבט ה.

סימן ב'

- א. בט"ו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות, נוהגים להרכות באכילת מיני פירות*. והננו מביאים בזה בקצרה הלכות מצווות השייכות לאכילת פירות.

דיני קדימה בברכות ב

- א. בורא מיני מזונות.
- ב. בורא פרי הגפן ג. [וע"כ כאשר לפניו יין ומזונות, ברכת מזונות קודמת].
- ג. שבעת המינים לפי סדר זה, זיתים, תמרים, ענבים, תאנה, ורימון ד.
- ד. חזו"א (שביעית סי' ז' ס"ק ט"ז).
- ה. שו"ע שם סעיף נ"ז.
- א. במג"א (סימן קל"א ס"ק ס"ז) בשם תיקון יששכר, בט"ו בשבט ראש השנה לאילנות, ונוהגים האשכנזים להרכות במיני פירות של אילנות.
- ב. ע"פ המבואר בסדר המעלות בקצרה במג"א ובמ"ב סוף סימן רי"א, ע"פ היסודות המבוארים שם בשו"ע.
- ג. שמעתי ממרן זצ"ל דלא מצינו דין קדימה ביין אר"י כיון שאומר עליו על הארץ ועל פרי גפנה, אף שיש בזה קצת חשיבות, ודלא כמי שחידש זאת.
- ד. שו"ע ורמ"א בס"ד כל הקודם בפסוק ארץ חטה ושעורה גפן תאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש קודם לברכה. והסמוך לארץ בתרא חשוב מהמאוחר ממנו לארץ קמא הלכך תמרים קודמים לענבים שזה שני לארץ בתרא וזה שלישי לארץ קמא.

- ד. בורא פרי העץ ובורא פרי האדמה בורא פרי העץ קודם.
 חביב - אם השני (בופה"א) חביב, החביב קודם, אפילו פרי העץ מו' המינים. שניהם חביבים מין שבעה קודם"ה.
- ה. כוסס חיטה קלויה שברכתו בופה"א, חטה קודמת לזית (כיון שקודמת בפסוק)¹.
- ו. שניהם בורא פרי העץ וא' מין ז', מין ז' קודם אפילו השני חביב².
- ז. שלם - כאשר שניהם ממין אחד (מין ז', או ששניהם אינם מין ז'), מקדים את השלם לפני החביב"ה.
- ב. חביב לדין הוא המין הרגיל להיות חביב אצלו (אפילו אם עתה הפך במין השני). שניהם חביבים אצלו, יקדים המין שחביב עליו עתה"ס.
- ג. כל דיני קדימה נוחים רק כאשר רוצה לאכול משניהם, אבל אם אינו רוצה לאכול אלא מין אחד, מכרך על מה שרוצה לאכול עתה אע"פ שגם השני מונח לפניו³.
- ד. הקדימה במין ז' היינו דוקא מין ז', ואין דין קדימה לפירות אחרים שישראל נמשלו להם כתפוחים ואגוזים (כתפוח בעצי היער... אל גינת אגוז ירדת, בשה"ש)⁴.
- ואם הם שוים בסמיכות, הנאמר סמוך לארץ קמא קודם למה שסמוך לארץ בתרא.
- ה. שם בשו"ע בשם י"א ומ"ב (ס"ק י"ח), דכן נכון לנהוג להקדים בפה"ע אם שניהם שוים בחביבות.
- ו. מ"ב (ס"ק י"ח) ושעה"צ (ס"ק י"א) דלמג"א חיטה קודמת ולהגר"א תפוח קודם לחטה קלויה. וע"ע במ"ב (ס"ק כ"ז) עמ"ש בשו"ע ס"ה דכוסס חיטה שברכתו בופה"א אינו קודם לפה"ע. ומ"א מפרש דדוקא כשהעץ חביב אבל בשוים מין ז' קודם. וע"ע במ"ב (ס"ק ל"ה) בסדר הקדימה.
- ז. שו"ע סעי' רי"א ס"א.
- ח. עיין מ"ב שם (סק"ד) ושעה"צ (ס"ק ד-ה) באריכות.
- ט. שו"ע ס"א ומ"ב (ס"ק י-י"א).
- י. רמ"א בסעיף ה'.
- יא. מרן זצ"ל, ודלא כמי שסבר שיש להם דין קדימה. בס' מלבושי מרדכי (סי' ה')

- ה. אין מעלת מין ז' אלא כשהפרי שלם ושמו עליו אבל לא במרוסק, וכן לא במשקה משבעת המינים יב.
- ו. ברכת שהחיינו - על פרי חדש מברך ברכת הפרי, ואח"כ מברך שהחיינו יג.
- ז. אין דין קדימה לפרי חדש שמברכים עליו שהחיינו יד.

פרק ג'

דיני ברכות

ברכה ראשונה

כיון שרגילים להרבות במיני פירות, וגם משקין משבעת המינים, ע"כ נבאר מה נפטר בברכה ראשונה על אחד מהם ועל מה צריך לברך בנפרד.

כ' ממרן זצ"ל שאתרוג שבירכו עליו בנטילת ד' המינים יש לו מעלה משום דאיתעביד ביה חדא מצוה כמ"ש בטור סי' רצ"ז לגבי הדס לריח, אבל אינו קודם למין ז', ולשלם וחביב.

יב. עי' מג"א (סי' קפ"ב סק"ב) דדעת הב"ח דשכר משעורים נחשב למין ז', והמג"א חולק דאין לו חשיבות מין ז' כיון דברכתו שהכל כדין משקה.

יג. בדין זה נחלקו הפוסקים, עי' מ"ב (סי' רכ"ה סקי"א), והגהות חת"ס בשו"ע, ובשו"ת אבני"ז (או"ח סי' ת"ג) כ' שכן מנהג העולם להקדים ברכת הפרי.

יד. שמעתי ממרן זצ"ל שלא מצינו בפוסקים דין קדימה לפרי חדש שמברכים עליו ברכת שהחיינו, ואינו נחשב לחביב, ומ"מ יש לו מעלה מסויימת.

אתרוג - שמעתי ממרן זצ"ל שיש להמנע מלברך ברכת שהחיינו על אתרוג, ושכן המנהג, בסידור יעב"ץ (סדר ברכת הנהנין אות כ"ה) כ' שלא לברך לפי שראוי רק ע"י טיגון ואינו ניכר בין חדש לישן. ובשו"ת שער אפרים (סי' ל"ה) והלק"ט (ח"ב סי' רנ"ז) לפי שדר באילנו משנה לשנה ואינו מתחדש כל שנה, עי' בבאה"ט סי' רכ"ה סקי"א ובמ"ב סקט"ז. ומ"ש בשו"ת כת"ס (סי' כ"ג) שאין לברך לפי שכבר בירך עליו בשעת הנטילה למצוה, נראה שאין טעם זה עיקר, אבל המנהג שלא לברך.

- א. אם מברך על היין בורא פרי הגפן, נפטרו בזה שאר משקין שברכתם שהכל כגון שכר שעורים או משקין משאר פירות*. ויש להסתפק אם שתית מיץ ענבים פוטרת שאר המשקין^ב.
- ב. ברכת בורא פרי העץ פוטרת כל הפירות שלפניו שברכתם בורא פרי העץ, אבל אינה פוטרת מאכלים ומשקים שברכתם בורא פרי האדמה או שהכל^ג. ולגבי פירות שלא היו לפניו, נחלקו הפוסקים, וטוב ליוזר לכתחלה שתהיה דעתו על כל מה שיביאו לו^ד.
- א. לגבי שיעור שתיית היין שפותר את שאר המשקין מברכה ראשונה עי' סי' קע"ד ס"ב בביאור הלכה (ד"ה יין), שדעתו שצריך לשתות מלוא לוגמיו. ולגבי השיעור לפטור מברכה אחרונה עיין פרק מ"א הערה ט"ז.
- מיץ פירות ברכתו שהכל. ועי' שבה"ל (ח"ד סי' י"ט) שלהלכה גם מיץ מפירות שרובם עומדים לסחיטה (כגון תפוזים) ברכתם שהכל, ולא בורא פרי העץ.
- ב. שמעתי ממרן זצ"ל שקרוב לודאי שאין שתיית מיץ ענבים פוטרת שאר משקין, ואח"כ כתב בשבט הלוי (חי"א סי' מ"ט) להסתפק בדבר.
- ג. סי' ר"ו ס"א. (ובמ"ב (סק"ג) שפירות שברכתן שהכל כגון בוסר, אם בירך בופה"ע יצא. וע"ע בסי' ר"ב ס"ז ברמ"א בפירות מרוסקים שבדיעבד אם בירך בופה"ע יצא).
- ד. בשו"ע סי' ר"ו ס"ה כתב, מי שבירך על פירות שלפניו ואח"כ הביאו לו יותר מאותו המין או ממין אחר שברכתו כברכתו הראשון אינו צריך לברך. וכ' המ"ב (סק"כ) דמהרמ"א משמע דהשו"ע מיירי אפילו שלא היה בדעתו רק בסתמא. (ואפילו כבר אכל הראשונים). ובסקכ"א כ' דדוקא כשהשני ממין פירות, אבל בשני סוגי מאכלים כגון שבירך על דגים שהכל והביאו אח"כ שיכר שברכותיהן שוות אינו נפטר אח"כ היה בדעתו לפטור אותם בברכה. ובסקכ"ב כ' דכמה אחרונים (ב"ח פרישה וט"ז) סוברים דדוקא באותו מין פירות, ולא כשהביאו מין פירות אחר, ומ"מ אם לא גמר לאכול הפרי הראשון א"צ לברך.
- וכ' הרמ"א וטוב ליוזר לכתחלה להיות דעתו על כל מה שיביאו לו. וביאר במ"ב (ס"ק כ"ג) כיון שיש פוסקים דסתמא לא מהני רק אם היו לפניו בשעת הברכה. ואם אינם לפניו, צריך שיהיה דעתו על כל מה שיביאו לו.

ברכת בורא פרי העץ

- ג. ענבים שהם עדיין בוסר ברכתם בורא פרי האדמה כל זמן שאינם גדולים ביותר. ואם הפרי חמוץ ביותר עד שאינו ראוי לאכילה אפילו ע"י הדחק אינו מברך עליו כלל^ה.
- ד. אם נראה לעין שנגמר בישול הפרי אפילו אם הפרי קמץ מברך עליו בורא פרי העץ^י. וע"כ בזנים של ענבים שהם קמנים ביותר כשנגמר בישולם מברך בורא פרי העץ שאין גמר הפרי תלוי בגודל הפרי אלא בבישולו^ז.
- פרי שנגמר בישולו והוא מר או חמוץ עד שאינו ראוי לאכילה ומיתקן או בישלן מברך בורא פרי העץ^ח.
- ה. שו"ע סי' ר"ב ס"ב הבוסר כל זמן שלא הגיע לכפול הלבן מברך עליו בפה"א. ומשהוא כפול הלבן מברך עליו בורא פה"ע. ומתוך שלא נודע לנו שיעור פול הלבן לעולם מברך בפה"א עד שיהיה גדול ביותר.
- ושאר כל האילנות משיוציאו פרי מברכין עליו בפה"ע. ובלבד שלא יהיה מר או עפוף ביותר עד שאינו ראוי לאכילה אפילו ע"י הדחק דאז אין מברכין עליו כלל. [וכ' מ"א דאפילו מתקן ע"י אור - אינו מברך רק שהכל. ועי' מ"ב ס"ק י"ט].
- וכ' מ"ב (ס"ק י"ח) מבואר מזה דאם עכ"פ נאכלים ע"י הדחק אע"ג שחמוצים ומרים כדרך פירות בקטנותם אפ"ה מברך עליהם ברכתם הראויה. ובח"א וכן בס' עוללות אפרים (להגאון ר"ז מרגליות) פקפקו בדין זה ודעתם דאינו מברך אלא שהכל, אם לא שבישלן או שמתקן באור דאז מברך עליו בפה"ע לכו"ע, ע"ש.
- ו. מ"ב (ס"ק ט"ו), ממאמר מרדכי ועוללות אפרים (דלא כמשמעות הב"ח). וכן אם החרצנים שלהם נראים מבחוץ בודאי הוא קרוב להתבשל ומברך בפה"ע לכו"ע, ע"ש.
- ז. וע"כ בזני ענבים קטנים שלמעלה גדולים יותר ולמטה קטנים, אם רואים שהעליונים התבשלו ודאי גם הקטנים התבשלו. וע"ע בשבט הלוי (ח"י סי' מ"ז ב') דברוב הפעמים הקטנים מבושלים.
- ח. מ"ב (ס"ק ל"ז), דהלא באמת פרי הוא אלא שאינו ראוי לאכילה כך, לכך מהני מיתוק. ועיין להלן בשו"ע סי' ר"ב ס"ט, ובמ"ב (ס"ק מ"ט) בדין נובלות ובביאור

ה. קליפות תפוזים מרוקחות נחלקו האחרונים אם ברכתם בופה"ע, בופה"א, או שהכל. וע"כ יש לברך עליהם שהכל, וכדיעבד אם בירך בופה"ע או בופה"א יצא ט.

ו. פירות מרוסקין - פרי שרסקו אם ממשו קיים מברך בופה"ע. ואם ריסקו לגמרי ואין צורתו ניכרת כלל יברך עליו שהכל, ואם בירך בורא פרי העץ יצא'. וכגון תפוחי עץ שריסקו ונעשה נוזלי יברך שהכל, ואם יש חתיכות

הלכה (ד"ה שבשלם) בפירות שלא נתבשלו כל צרכם על העץ ובישלם בעפר או בקש, שהניח בצ"ע אם מברך שהכל או בופה"ע, וציין לשו"ת פנמ"א (ח"א סי' ס"ה) והניח בצ"ע למעשה, וע"כ יברך שהכל. וע"ע במ"ש ביד אפרים סי' ר"ד ס"א בשם הפנמ"א דיש פרי שלא יגמר לעולם על העץ, ויש פרי דיכול ליגמר אלא שנפל קודם.

ט. בדיון זה נחלקו האחרונים, דעת המ"א (סי' ר"ב ס"ק י"ז) ועוד אחרונים דברכתן בופה"ע, ודעת הט"ז (בסי' ר"ד סקט"ו) ועוד אחרונים דברכתו בופה"א. ודעת הא"ר ופמ"ג וע"ת לברך שהכל. וע"כ הכרעת המ"ב (ס"ק ל"ט) כמ"ש בפנים. הסיר הקליפה וברך על הפרי ואוכל הקליפה בפני עצמה אח"כ נראה דהיא טפילה לפרי ויוצא בברכת הפרי. ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' ר"ז) כ' בשם הכפות תמרים דבאתרוגים הקליפה העבה הלבנה היא גוף הפרי ולכו"ע ברכתו בופה"ע (לאפוקי הקליפה הירוקה הדקה שתליא במחלוקת הנ"ל, ועי' בדע"ת למהרש"ם (סי' ר"ב ס"ו) דאם הוא מרוקח עם סוכר זה דרך אכילתו ומברך בופה"ע).

י. בשו"ע סי' ר"ב ס"ז תמרים שמיעכן ביד ועשה מהם עיסה והוציא מהם גרעינים אפ"ה לא נשתנית ברכתן ומברך עליהם בופה"ע ולבסוף ברכה מעין שלש. הג"ה ולפ"ז ה"ה בפאוידלא (ריבה) מברכין עליהם בופה"ע. וי"א לברך עליהם שהכל. וטוב לחוש לכתחלה לברך שהכל, אבל אם בירך בפה"ע יצא, כי כן נראה עיקר ע"כ. ודעת המג"א וש"א דהי"א פליג רק בנימוחו לגמרי אבל בדיון המחבר מודה. ויש חולקין וס"ל דגם אדיון המחבר פליג, (עיין במ"ב ס"ק מ"ב). ודעת הט"ז סק"ד דאף לכתחלה יברך בופה"ע. אמנם מסקנת אחרונים כרמ"א דלכתחלה יברך שהכל, עיין במ"ב (ס"ק מ"ב) ובביאוה"ל (ד"ה תמרים). ואם נימוח ונעשה נוזלי אף שאח"כ נקרב כמו ריבה הוה נימוח לגמרי.

וי"א דבזמנם הוסיפו לריבה בשמים ודבש ולכן גרע, אבל בזמנינו שאין מוסיפים דברים שמשנים אותם רק סוכר שאינו משנה כ"כ, גם לתה"ד מברך ברכת הפרי.

פרי יקדים לברך ברכת שהכל על המרוסק, ואח"כ יברך בורא פה"ע על החתיכות הניכרות.

ואם הפרי שלם לכאן יקדים לברך בופה"ע על השלם, ויכוין שלא לפטור את המרוסק י"א.

ז. כל הפירות שמונים לאכילה חיים ומבושלים כגון תפוחים ואגסים, כשאוכלם בין חיים ובין מבושלים מברך בורא פרי העין. וא"צ שיחיה שוה חי ומבושל אלא כל שמוט בשני האופנים אף שבאופן אחד טוב יותר מברכים בופה"ע בשני האופנים. אבל אם אין דרך לאוכלם חיים [כגון אתרוג] אלא מבושלים, אכלם כשהם חיים מברך שהכל, וכשהם מבושלים מברך בופה"ע י"ב.

ברכת מיני פירות שונים

ח. פאפיה יש לברך עליו בורא פרי העין, ויש לחשוש בו לאיסור ערלה י"ג.

יא. שבט הלוי (ח"י סי' מ"ו א'). ואם בירך בופה"ע על השלם או על החתיכות ונתכוין לפטור את המרוסק יצא.

יב. שו"ע סי' ר"ב סי"ב ומ"ב שם.

יג. שמעתי ממרן זצ"ל. ועיין בשבט הלוי (ח"ו סי' קס"ה) שכ' ולענין פאפיה כבר דן בזה בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' ל') ודעתו שהוא ירק וברכתו בופה"א ואין בו משום ערלה. והנה במ"ש הרב פעלים מתשו' הלכות קטנות (ח"א סי' פ"ג) על החצילים שהוא ירק מפני שהגזע שלו חלול מבפנים וכן הוא בפאפיה. קשה לומר כן דאין לך עץ חלול יותר מחטה ואעפ"כ אמרו שהוא ירק רק מפני שאין הגזע מתקיים, ע"ש.

עוד כ' ברב פעלים בשם הרדב"ז (ח"ג סי' תקל"א) דכל שעושה פרי בשנה ראשונה אינו אילן ואין זה ברור ע"ש בשבה"ל. [ובחזו"א ערלה סי' י"ב סק"ג]. ומש"כ לגבי חצילים ברכ"י (יו"ד סי' רצ"ד) בשם האלשיך וכעין זה בחזו"א (שם) דפרי שטוב בשנה ראשונה ואח"כ פוחת והולך ואחרי ג' שנים גרוע לגמרי וגם אין הגזע מתקיים יותר מג' שנים אינו אילן, וכמציאות זה לא שייך בפאפיה שמחזיק ד' וה' שנים.

עוד ריעותא יש בו שאין לו ענפים והפירות יוצאים מהגזע עצמו. אמנם בפוסקים

- י. חבושים חיים בזה"ז צ"ע אם לברך עליהם בורא פרי העץ טו.
- יא. קוקוס ברכתו בורא פרי העץ.
- אננס ברכתו בורא פרי האדמה.

פרק ד'

ברכה אחרונה

פחות מכזית - ברכה מעין שלש

האוכל פחות מכזית ודין בריה

- א. האוכל פחות מכזית, מברך תחלה ברכה הראויה לאותו המין ולאחריו אינו מברך כלל א.
- ב. יש מסתפקים אם על דבר שהוא כבריינו כגון גרגיר של ענב או רמון מברכין אחריו אע"פ שאין בו כזית, לכן נכון להזהר שלא לאכול בריה פחות מכזית ב.
- ג. אין נחשב לבריה אא"כ אכלו כמות שהוא אבל אם לקח את הגרעין ממנו

לא מצינו שזה חסרון בדין עץ, ורק הגר"ז בסידורו הביא כן. [וכנראה שפי' כן בתוספתא פ"ג דכלאים כל המוציא עליה מעיקרו ה"ז ירק וכו' ובכוונת הרא"ש הנ"ל. אמנם רוב המפרשים פי' בדרכים אחרים, עי' פני משה בירושלמי כלאים סופ"ה וב"ח כאן שנחלקו בפי' הדברים].

יד. בשבט הלוי (ח"ד סי' כ"ג) הביא מהברכ"י (ריש סי' ר"ב) בשם פרי האדמה וקרית מלך רב שסאברס ברכתו בופה"ע, וכן נוהגין.

טו. בשבט הלוי (ח"א סי' ר"ה בהערות לסי' ר"ב סי"ב) הביא מהטור בשם מהר"ם לברך על חבושים בופה"ע כיון שטובים ג"כ חיים וכו"ה בלבוש. וכתב וצ"ע בחבושים בזמנינו שלכאורה אינם ראויים חיים כלל ואין דרך לאוכלם חיים.

א. שו"ע סי' ר"י ס"א.

ב. שם בשו"ע.

אינו נחשב לבריה^ג. וכ"ש אם נחתך מעט מהפרי שאינו בריה^ד. וע"כ דין בריה הוא כשהוא אוכלו כמות שהוא עם הגרעין ולא רק כשהדרך לאכול הגרעין עם הפרי כגון ענבים ורימונים, אלא אפילו כשאין הגרעין ראוי לאכילה (כגון זית), אם אכלו כמות שהוא שבלעו עם הגרעין ג"כ נחשב בריה^ה.

- ד. פלח של פרי הדר כתפוז וקלמנטינה נחשב בריה. ולגבי צימוקים אם נחשבים בריה, עיין בהערה^ו.
- ה. כל האוכלים מצטרפים לשיעור כזית לברכה אחרונה הראויה להם^ז. אם הם משבעת המינים מצטרפים לברכת מעין ג', ואם שלא מז' המינים מצטרפים לענין כורא נפשות רבות. אבל חצי זית מז' המינים וחצי זית אחר מברך אחריהם כורא נפשות. אבל פירות אלו בתוך סעודת פת, נפטרים בברכת המזון.

ברכה מעין ג'

- ו. נוסח הברכה - בברכה אחת מעין שלש על פירות שבעת המינים של חו"ל חותם על הארץ ועל הפירות, ועל פירות ארץ ישראל על הארץ ועל פירותיה. וגם האוכל מפירות הארץ בחו"ל חותם ג"כ על פירותיה^ח. על מיני
- ג. רמ"א שם. ואפילו במינין שהגרעין אינו נאכל, מ"ב (סק"ט) ע"ש.
- ד. במ"ב (סק"ח), וכתב עוד ואם נפל ממנו קצת ע"י הבישול כמו שרגילות ג"כ נראה שנתבטל ממנו שם בריה וע"ש בשעה"צ.
- ה. עיין מ"ב סק"ז.
- ו. יש להסתפק בזה שהרי נתייבשו ונצטמקו ואולי אין כאן אחשביה דאינו כעיקר הפרי וצ"ע. ועיין בשבט הלוי (ח"ח סי' ל"ב) דאע"פ שיש להסתפק, מ"מ פשטות ההלכה שכל צימוק וייבוש עדיין נחשב בריה. ומיהו לפעמים נתייבש כ"כ מבפנים כו' ע"ש.
- ז. מ"ב סי' ר"י (סק"א).
- ח. שו"ע סי' ר"ח סעיף י'.

מזונות חותם על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה^ט. ועל היין חותם על הארץ ועל פרי הגפן^ז. ובארץ ישראל המנהג שהשותה מיינן של ארץ ישראל חותם על הארץ ועל פרי גפנה^ח.

ז. אבל פירות מז' המינים ואכל מיני מזונות ושתה יין וכלול הכל בברכה אחת ויקדים המחיה ואח"כ הגפן ואח"כ העץ, וכן יאמר לפי סדר זה בחתימה^י.

מוה נפטר בברכה מעין ג'

ח. אבל פירות מז' המינים ואכל תפוחים א"צ לברך על התפוחים בורא נפשות שגם הם בכלל ברכת על העץ. אבל אם אכל תפוחים ושתה יין ומברך מעין

ט. דעת המ"ב (בס"ק נ') לסיים על המחיה בלבד ולא להוסיף על הכלכלה. ובשעה"צ ס"ק נ"ב הביא שבמ"א מובא ועל הכלכלה כמו הגי' בטור ואבודרהם, אבל הב"י כ' שמבה"ג ורמב"ם וסמ"ג, מוכח להדיא שלא לחתום אלא בעל המחיה, (וכן הנוסח ברי"ף וברא"ש, ובשב"ל ואו"ז בשם ר"ח ובשב"ל בשם רש"י, וריא"ז ורוקח וכל בו ורי"ו וכ"מ בחידושי רשב"א), וע"ש שכן יש לנהוג. ואם לומר ונאכל מפריה ונשבע מטובה יש ב' דיעות בטור ע"ש ובמ"ב ס"ק נ'.

י. בשו"ע סעיף י"א דאינו חותם על הגפן ועל פרי הגפן אלא על הארץ ועל פה"ג או על הארץ ועל הפירות. ובמ"ב (ס"ק נ"ו) כתב מהאחרונים (ט"ז מ"א א"ר ומג"ג) דהמנהג לחתום על הארץ ועל פרי הגפן, ומ"מ בדיעבד אם סיים על הארץ ועל הפירות בודאי יצא, ע"ש. וע"ע במ"ב ס"ק ס"ד.

יא. בברכי יוסף (אות יו"ד הובא בכה"ח ס"ק נ"ח) כתב דכמו בפירות שכ' בשו"ע ס"י שאומר באר"י על פירותיה ה"נ ביין יאמר על פרי גפנה, ובעל המחיה יאמר על מחייתה ועל כלכלתה, וכ"כ בפאת השלחן (הלכות אר"י, ס"ב ס"ד), ובני אשכנז לא נהגו כן בעל המחיה, אבל נוהגים לומר כן ביין, ויש בזה טעם דגפן הוא מין הפרי לכן יש להזכיר א"י, אך מחיה אינו מין הפרי רק דבר כללי על מה שחיים ממנו, וכ"ש לשון כלכלה ופרנסה, ואין שייך הזכרת א"י בפרטות.

יב. שו"ע סעיף י"ב. ועיין מ"ב (ס"ק ס"א) דבמג"א מצדד שלא לומר רק ועל הפירות וכן משמע בביאור הגר"א, ומנהג העולם כהשו"ע. ובדיעבד אם לא אמר פה"ג בודאי אין חוזר [ח"א].

ג' על היין, צריך לברך בורא נפשות על התפוחים. וכ"ש אם אכל בשר או פרי האדמה ושתה יין או אכל מו' המינים שצריך לברך על כל אחד ואחד י".
ברכת על המחיה אינה פוטרת ברכת בורא נפשות, וברכת בורא נפשות אינה פוטרת על המחיה י".

אכל מו' המינים ושתה מיץ תפוחים אינו נפטר בברכת פרי העץ ט".

ט. בירך בורא פה"ג על היין ושתה, ובא לאכול ענבים צריך לברך עליהם בורא פרי העץ. וכן בברכה אחרונה צריך להוכיר על העץ ועל פרי העץ ט".

י. שתה יין ושאר משקין, ברכת על הגפן פוטרתו מברכת בורא נפשות על המשקין, כשם שבברכה ראשונה יין פוטר כל מיני משקין י".

יג. שו"ע סעיף י"ג. ומסיים וה"ה אם אכל בשר ודגים ואכל מחמשת המינים אין ברכת על המחיה פוטרת את הבשר ואת הדגים.

יד. מ"ב ס"ק ס"ב [אחרונים].

טו. חידושי רעק"א ממ"א (סי' ר"ב סקכ"ה), מ"ב (ס"ק ס"ג).

טז. שו"ע סעיף י"ד.

יז. לגבי ברכה ראשונה עי' בסי' קע"ד ס"ב בביאור הלכה שדן בשיעור שתיית היין לפטור המים מברכה ראשונה, ודעתו שם דצריך לשתות מלוא לוגמיו. ולגבי שיעור השתיה לפטור בברכה אחרונה כ' בשעה"צ (סי' ר"ח ס"ק ע') צריך שישתה רביעית שחייב לכו"ע בברכה אחרונה. ומסתפק בשתה פחות מכשיעור מה יעשה בברכה אחרונה דמשקין, דהלא יש סוברים דאפילו על רוב רביעית (ואפשר דאפי' על כזית כמבואר בסי' ר"י) צריך לברך מעין שלש וממילא לא יוכל לברך בנ"ר על המשקין דכי משום שאין אנו יודעים לברר ההלכה יחוייב עי"ז לברך בנ"ר וצ"ע. ובשבט הלוי (ח"ח סי' קס"ו ב') כתב ולא זכיתי לעמוד על דבריו דהמשקין הרי מחוייבים בברכת בנ"ר אלא דאם מברך ברכה אחרונה של יין נפטר בזה, וכיון שעל היין מצד ההלכה אינו מברך א"כ למעשה בודאי צריך לברך בורא נפשות וזה ברור, ע"כ. ועיין במ"ב (ס"ק ע"ב) דהא דנפטר בברכה אחרונה דיין מיירי בשהיו המשקין לפניו כשבירך על היין, או כשקבע על היין, ע"ש. ובטעם דפוטר יין לשאר משקין עי' פמ"ג אי הטעם משום דמים נחשבים טפלים לייך

שבת שירה - שבת יתרו מתן תורה

שבת שירה

פרשת בשלח - שבת שירה - נוהגים לעמוד בקריאת התורה בעת קריאת השירה.

נוהגים ליתן בשבת שירה מזוונות לפני הציפורים ומוב שיתנם ע"י קמן".
פרשת יתרו - עשרת הדברות - נוהגים לעמוד בעת קריאת עשרת הדברות.

עשרת הדברות בפרשת יתרו הינה עלית השישי. ובוזה"ק כתב שהעליה החשובה הינה עלית שישי, וע"כ גם כשיש שמחה וכדומה ורוצים לעשות הוספות, עכ"פ יעשנה עלית שביעי אבל לא הוספה.

והיה בגדר מברך על העיקר ופוטר את הטפלה או דכיון שיין ראש למשקין פוטר שאר המשקין.

- א. עי' במג"א (סו"ס שכ"ד) שהביא המנהג וכ' שאינו נכון שהרי אין מזוונותיהן עליך, ועמ"ש ליישב בתוספות שבת (סקי"ז) ובערוך השלחן (ס"ג) דכיון שמתכוין לשם המצוה אין זו טירחא עבורם אלא עבור הנותן. ועיין באשל אברהם (בוטשאטש) סי' קס"ו ס"ו שכתב ליתן ע"י קטן, וכן שמעתי ממרן זצ"ל. ושמעתי שהניח משיירי החלות, ואמר שאין בזה שאלה של טירחא.
- ב. שערי אפרים (שער ז' סל"ז), ועי"ש בפתחי שערים שהביא מהחיד"א שיש מפקפקין בעמידה בעשרת הדברות, כמו שביטלו אמירת עשרת הדברות משום תרעומת המינין שלא יאמרו אין תורה אלא זו, ודחה דבריו שהרי קורין בתורה מלבד עשרת הדברות ע"ש.
- ג. ויש שהביאו מתשובות הרמב"ם (סי' מ"ו) שלא לעמוד, ובכה"ח (תצ"ד סק"ל) כ' שלא ראה שנוהגין לעמוד, ואולי כי בישיבה יש יותר ישוב הדעת].
- ד. הוראת מרן זצ"ל. מקור עלית שישי בוזה"ק (פר' שלח דף קס"ד), וראה בבאה"ט (סי' רפ"ב סקי"ג) מספר הכוונות, ובליקוטי מהרי"ח שמקורו מזוה"ק. והובא הזוה"ק במג"א (שם סק"ט) ובמ"ב (ס"ק י"ח).